

SİGORTA ŞİRKETLERİNDE RÜCUEN TAZMİNAT İŞLEMLERİ VE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ*

RECOURSE COMPENSATION TRANSACTIONS AND ACCOUNTING IN INSURANCE COMPANIES

Günay Deniz DURSUN**

Öz

Gelecekte olma olasılığı olan ancak zamanı ve yaratacağı zararı tahmin edilemeyen riskin transferi olarak tanımlanan sigorta, yasal düzenlemeleri, işleyişi ve muhasebe sistemi ile diğer işletmelerin işlemlerinden farklıdır. Bu farklılıkların bir sonucu olan ve Türk Ticaret Kanunu'nda da yer alan rücu işlemleri bu araştırmanın konusudur. Sigorta şirketinin üstlendiği riskin meydana gelmesi durumunda sigortalısına tazminatı ödeyen sigorta şirketinin sigortalısı yerine geçmesi rücu kavramı olarak açıklanmaktadır. Sigorta şirketlerinin ödedikleri tazminatları üçüncü kişiden ya da onun sigorta şirketinden talep etme hakkı olan rücu, muhasebe işlemi olarak muhasebenin temel kavramlarından ihtiyatlılık kavramının bir gereğidir. Rücu, sigorta şirketinin yükümlülüğünü azaltması, karlılığını arttırması, piyasa değerini yükseltmesi ve borçlanma maliyetini azaltması gibi avantajları nedeni ile önemlidir. Bu önem ve sigorta şirketleri açısından uygulamaya yardımcı olma amacı ile Muhasebe-Hukuk ilişkileri bilim dalı kapsamında hazırlanan makalede, sigorta şirketlerinin rücu tazminat ödemeleri ve rücu tazminat tahsilatlarının muhasebeleştirilmesi örneklerle açıklanmıştır. Bu örnekler ayrıca, reasürans yapan sigorta şirketlerinin poliçelerinde karşılaşılan rücu işlemlerinin muhasebeleştirilmesini de kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sigorta, Hasar, Tazminat, Rücu

JEL Sınıflaması: G22, M40, M41

* Makale Gönderim Tarihi: 05.01.2018; Kabul Tarihi: 03.04.2018

** İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Yönetimi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi, ORCID ID: 0000-0002-1079-2879

Abstract

Insurance transactions are different from other commercial transactions and their accounting process are diverse as well. These differences are due to the uncertainty of the expenses of the insurance companies, the difference in the cash flow order, reinsurance transactions, solvation and repurchase transactions. According to Turkish Commercial Law numbered 6102, m.1401, insurance is defined as; "Contracts in which the insurer is obliged to compensate for a premium in the event that the danger arising out of the risk of a person having a measurable benefit of money or of the risk arises or to pay a money or other act due to the life of one or more persons or due to certain events taking place in their lives." According to this definition, it can be said that everything that can be measured by money is covered by insurance and therefore the insurance is a risk transfer system. The main aim of the insurance is to protect the insured against ambiguous risks that threaten people or economic assets. The insurance is required to be regulated by a contract because it is a legal transaction. The obligations of the parties have been clearly defined in this agreement between the insured and the insurance company. The insurer has the obligation to pay premiums in full and on time, to provide accurate and complete declarations, and to inform the insurance company in fifteen working days in case of risk. The insurance company is responsible for making the policy and paying the damages in case of risk. If the insurance company pays the insured, but the person causing the damage is another person, the recourse transaction occurs. The compulsory claim of the insurance company is made in such a way that it will be the insurance company of the third person or third person who causes the damage. The RÜCU transactions within the scope of insurance contracts are valid for the goods and liability insurance and it is not applicable for the life insurance. This article's title "Recourse Compensation Transactions and Accounting in Insurance Companies" states the accounting records of recourse transactions made by the company to the insurance companies and the compensations collections made by the company which are explained in the frame of Insurance Account Plan published by the Undersecretariat of Treasury. The report also provides examples of recourse transactions and how to account for them in the context of reinsurance agreements for insurance companies that are specific to the insurance sector. Insurance companies shall be evaluated as a significant investor when their share in financial markets is considered. However, insurance companies vary due to the different activities of insurance companies from other commercial enterprises, accounting transactions and their legal regulations. In order to benefit all information users regarding insurance accounting, and this this is not widely seen in the literature, this article tries to explain this phenomenon within the scope of Accounting-Legal Relations Head of the Main Branch. Payback through recourse can cause events such as traffic accidents, work accidents, fires, thefts to take place in order to protect the life and property of insured people who are at least partially compensating for the decrease in their assets due to the payment made by the insurance company to the insured or its beneficiaries it is prevented. The maximum amount of the insurance company's right to make payments through recourse is the amount that the insurer or its beneficiaries may require from the insurance company. This amount is the actual damage suffered by the insurance company's insured or its beneficiaries. While the right of recourse provides some advantages to insurance companies, it is also a fact that the insured will result in favor. The right to claim damages from the insurance company or the third person or his / her insurance company, will reduce the insurance company's compensation costs. The profitability of the insurance companies

whose compensation expenses are decreasing will increase in the financial statements, which will increase the market value of the company and make it easier to open to the public. This situation, which creates a positive change in the financial statements, will also cause the debt costs of the insurance company to decrease. Reducing the compensation costs of the insurance company will also increase the premiums that will be demanded from the insured and will lead to the insurance company having a competitive advantage in the sector. Reducing the damage rate in the total premiums will provide a competitive advantage to insurance company and strengthen the financial structure and also will create opportunities for a reinsurance contract (transfer of the insurance company's entire risk or some of it to another insurance company or a reinsurance company).

Keywords: Insurance, Damage, Compensation, Recourse

JEL Classification: G22, M40, M41

I. GİRİŞ

“Maddi Tazminat” sözcükleri, kelime anlamı itibariyle, hukuka aykırı bir eylem sonucu verilen zararın ödetilmesini çağrıştırmaktadır. Diğer bir anlatımla, bir haksız eylem sonucu zarar meydana gelecek ve bunun zarar görene ödetilmesi sağlanacaktır. Böylece zarar görenin malvarlığı, eylemden önceki düzeyine çıkarılmış olacaktır.

Temel ilke bu olmakla beraber, uygulamada konu bu kadar sade ve kolay çözümlenememektedir. Her somut olayda zarar doğuran eylemin zamanı, zararın konusu, tarafların konumu, olayın meydana gelişindeki etkileri gibi pek çok etken tazminatın kapsam ve miktarının belirlenmesinde önem taşımaktadır.

Kaynakları itibariyle, borç ilişkileri iki ana bölümde incelenebilir; (Güleç, 2002:23) Bunlar sözleşmeden doğan borç ilişkileri ve haksız eylemden doğan borç ilişkileridir. Bir zarar ve buna dayalı tazminat (giderim) borcunun doğabilmesi için öncelikle ya önceden mevcut bir borç ilişkisinin düzenlendiği hukuksal ilişkiye aykırı olarak vücut bulan ve hukuka aykırı eylemlerle ihlali sonucu oluşan bir zararın mevcudiyeti veya önceden hiçbir sözleşmeden doğan bağ oluşmadığı halde genel davranış kurallarının hukuka aykırı eylemlerle ihlali sonucu oluşan bir zararın mevcudiyeti gereklidir. Hukuk düzeni ister sözleşmeye dayalı olsun isterse sözleşme dışı oluşsun verilen zararın, bundan sorumlu olan kişilerce tazmin=giderim yükümlülüğünü getirmiştir.

Bu şekildeki ikili bir ayırım yapılması kaynak ve düzenleme açısından farklı olan bu sorumlulukların ayrıca yargılama usulü, zamanaşımı, sorumluluk yetenekleri, kurtuluş kanıtları, rücu şartları ve temerrüt yönünden farklılıklar arz etmesinden ileri gelir.

Bu sorumluluk türleri; sözleşmeden doğan sorumluluk ve haksız eylem sorumluluğudur.

Sözleşmeden Doğan Sorumluluk:

Hukuksal işlemler ve özellikle sözleşmeden doğan borç ilişkilerine aykırı davranış nedeniyle, borcun hiç veya gereği gibi ifa edilememesinden dolayı borçlu olan taraf zararını giderim ile yükümlüdür. Türk Borçlar Kanununda bu sorumluluk 112 ve devamı maddelerine göre “Borçların İfa Edilmemesinin Sonuçları” başlığı altında düzenlenmiştir.

Haksız Eylem Sorumluluğu:

Hukuk düzeninin genel olarak koymuş olduğu davranış kurallarına aykırı davranan veya başka deyişle genel hukuk kurallarının yükümlendiği edimleri yerine getirmeyerek zararlı bir sonuç husule getiren kişi ile zarara uğrayan arasında bir borç ilişkisi meydana gelir. Hukuk düzeni bunun sonucunu zararın giderimi (tazminat) ile müeyyidelendirmiştir. Bu ilişkide zarar veren borçlu, zarar gören ise alacaklı durumundadır. Bu tür ilişkileri Türk Borçlar Kanunu (TBK) ikinci ayırım, ikinci fasıl “Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri” başlığı altında m.49 ve müteakip maddelerinde düzenlenmiştir. Ancak bu kesimde düzenlenen sorumluluklar arasında kasti veya eylem ile verilen haksız fiil sorumluluğunun yanı sıra tehlike sorumlulukları, fedakarlığın denkleştirilmesi sorumluluğu, kusursuz sorumluluk halleri de düzenlenmiş bulunmaktadır (Güleç, 2002:24).

Sigorta şirketlerinin sorumluluğu, sigortalısı ile akdettiği Sigorta Sözleşmesine (Poliçesine) dayanır.

Riskin olduğu yerde sigorta, sigortanın olduğu yerde risk vardır. Sigorta şirketleri risk alır, risk satar.

Deprem, yangın, doğal afet, hırsızlık, hastalık, ölüm gibi olaylar sigorta poliçesine bağlanması, sigortanın konusunu oluşturur.

Sigorta Sözleşmesi, bir kimsenin veya şeyin uğraması muhtemel ve para ile ölçülebilen zarar ve ziyanının sigortacı tarafından belli bir ücret (prim) karşılığında tazmin edilmesine ilişkin en az iki taraflı bir sözleşmedir (Sekdur-Altun, 2001:593).

Uygulamada sigorta poliçesi olarak adlandırılan bu sözleşme Türk Ticaret Kanunu açısından kıymetli evrak sayılmaz. Sigorta sözleşmesinin yürürlüğe girmesi için sigortalının sigortacıya teklifte bulunması (sigortacı tarafından hazırlanmış matbu teklifnameyi doldurması) sigortacının bu teklifi kabul etmesi ve düzenlenecek poliçedeki primin sigortalısı tarafından sigortacıya ödenmesi gerekir.

Sigortaya ilişkin düzenlemeler Türk Ticaret Kanununda yer almış olup, Türk Ticaret Kanununda hüküm bulunmayan hallerde ise Borçlar Kanunu hükümleri uygulanmaktadır.

Ahlak ve adaba aykırı fiillerden doğabilecek zarara karşı sigorta yapılamaz. Yine kasıtan ya da (sözleşmede aksine hüküm yoksa) malın ayıplı olmasından kaynaklanacak hasarlar

sigorta edilemez. Sigorta, sigortalının primini ödediği tarihten itibaren gerçekleşen rizikolar için geçerlidir. Sigortacının sorumluluğu da poliçe teslim edilmiş olsa dahi primin ödendiği tarihte başlar. Rizikonun gerçekleşmesi durumunda sigortacının ödemesi gereken bedel, sigorta olunan menfaatin rizikonun gerçekleştiği tarihteki değerine göre belirlenir.

Risk Yönetimi, işletmenin normal faaliyet süreci içerisinde karşılaşılabileceği risklerin giderilmesi veya bunların minimize edilmesi konusundaki iş ve işlemlerin yönetilmesinden ibarettir (Çakıcı, 2002:340).

Riskin transfer edilmesi olarak ele alınan sigorta işlemleri; faaliyetlerinin, işleyişinin ve yapısının sektörel olarak farklılık göstermesi nedeni ile kendine özgü muhasebe sistemine sahiptir.

Sigorta şirketleri hayat ve hayat dışı branşlara ilişkin olarak bir poliçe kapsamında prim geliri elde etmekte ve bunun sonucunda zarar (hasar) riski üstlenmektedirler. Üstlendikleri riskin gerçekleşmesi durumunda ise poliçe şartlarına bağlı olarak tazminat ödemesi yapmaktadırlar. Söz konusu ödeme, sigorta şirketleri için gider niteliğindedir. Bu giderin ödenmesinden sonra ise temelde sigorta şirketi, sigortalısının yerine geçmekte yani hukuki anlamda halefiyet söz konusu olmaktadır.

Bu makale, sigorta şirketlerinin halefiyet sonucu ortaya çıkan rücuen tazminat ve rücuen tahsilat işlemlerinin Muhasebe-Hukuk İlişkileri bilim dalı kapsamında nasıl muhasebeleştirileceğini ortaya koymaktadır. Rücuen tazminat ödemesi ve rücuen tazminat tahsilatı açısından ayrı ayrı örneklendirilen muhasebe işlemleri yanında sigorta şirketinin reasüransa başvurmuş olması durumunda rücuen tazminat tahsilatlarına ilişkin muhasebe kayıtları da aktarılmıştır.

I. KAVRAMLAR

Riziko, Hasar, tazminat, Halefiyet ve Rücü Hakkı Türk Lügatında (TC Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991, sayfa 115,119,287 ve 326) aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

Riziko: (alm. Risiko, Gefahr Versicherungsgefahr – fr. risque. – ing. risk. – lât. periculum).

“Bir şeyin ziyayına, sair herhangi bir zararın husulüne sebebiyet veren müstakbel, gayri muayyen yahut zamani belli olmayan bir hâdisenin tarafların iradesi dışında vukuu ihtimalidir.”

Hasar: (alm. Gejahr, Risiko, Beschadigung, Schaden.— fr. risque, dommage. — ing. risk, damage, injury, loss. — lât. periculum].

“Tarafların iradesi haricinde mala arız olan zarar. Bu zararın kimin üstüne yükleneceği ilgili olanların hukuki durumuna göre değişir” söz konusu şartlar şöyle ifade edilmektedir:

- Satış sözleşmesine bağlı olarak, sözleşme koşulları gerçekleştikten sonra satılan malın hasarı alıcıya aittir.
- Ticari satışlarda hangi koşullarda hasarın satıcıya ait olduğu Ticaret Kanunu kapsamında düzenlenmiştir.
- “*Sigorta sözleşmelerinde, sigortacı tarafından sigorta bedelinin ödenmesi için vukuu lâzım gelen hâdiselere «riziko» ve bu hâdisenin vukuu neticesinde mala ârız olan zarara da «hasar» denir. Sigortacının tazmin edeceği meblâğ hakiki hasar miktarıdır. Bu da sigortalı malın kıymeti ile hasardan kurtarılan kısmının kıymeti arasındaki farktır.*”

Bu noktada önemli olan hasarın gerçekten meydana gelip gelmediğinin tespiti. Hasarın tahakkuk ettiğinin kabul edilmesi, ancak sigorta sözleşmesinde belirtilen durumun meydana gelmiş olmasına bağlıdır.

Tazminat: [alm. Schadensersatz, Entschädigung, Ersatz. — fr. dommages – interits, indemnité, réparation. – ing. damages, indemnity, compensation – lât. dam – nam praestare].

“*Zarar ve ziyaa borcunu meydana getiren muamelenin veya fiilin bütün zararlı neticelerini karşılamak üzere verilen bedeldir. Haksız fiil işleyen kimse zarara ağrıyan şahsın mamelekinde husule getirdiği eksikliği öder Akitten doğan bir mükellefiyeti ihlal eden kimse dahi akde muhalefeti neticesinde meydana gelen tek mil zararları tazmin ile mükelleftir.*”

Halefiyet: [alm. Rechtsnachfolge, Sukzession, Surrogation. — fr. subrogation – — ing. subrogation. transfer of rights. — lât. subrogatio. successioj.

Sözlük anlamı, bir başkasının yerine geçmek olarak ifade edilmektedir. Hukukta bu kavram yerine göre «**ayni**» veya «**şahsi**» kavramları ile birlikte kullanılır.

Şahsi halefiyet: (alm. persönliche Surrogation, gesetzlicher Rechtsübergang, Eintritt eines Dritten (Is.). — fr. subrogation personnelle. – ing. personal subrogation, succession in title) aralarında hukuki ilişki bulunan iki kişiden birinin veya her ikisinin yerine diğer bir şahsın kaini olmasıdır.

Ayni halefiyet: (alm, dingliche Surrogation. — fr. subrogation réelle): mülk veya hukuk bütünlüğü teşkil eden mallardan birinin hukuki vasıflarını o mal yerine kaim olan diğer bir mala izafe etmektir.

II. RÜCU HAKKININ KULLANILMASI

Rücu hakkına amaç açısından en yakın hukuki kurum halefiyettir. Zira net ikisinin de giderimi gereken bir borcu yerine getiren kişinin asıl borçluya karşı bir alacak hakkı elde etmek için borçludan bir talepte bulunmasıdır. Halefiyet, TTK.m.1472’de kanun koyucu

tarafından düzenlenmiştir. Halef olan kişinin asıl borçluya rücu etmesi, rücu hakkının değil halefiiyetin sonucudur. Buradaki söz konusu olan salt halefiiyettir (Kılıçoğlu, 2012:122).

Aradaki farkları kısaca şöyle ifade edebiliriz: Rücu hakkı, borçlu ile alacaklıyı tatmin eden kişi arasındaki bir ilişkiyi belirler. Halefiiyet ise alacaklı ile alacaklıyı tatmin eden kişi arasında bir ilişkidir. Rücu, bu hakka sahip olan kişinin satışından doğduğundan muaccel olur. Halefiiyette, yeni bir hak yoktur, hakkın devri vardır. Rücu hakkında alacağa bağlı hakların devri yoktur. Halefiiyette ise böyle bir engel yoktur.

Rücu yoluyla ödettirme, sigorta şirketinin, sigortalısı veya hak sahiplerine yaptığı ödeme nedeniyle malvarlığında ortaya çıkan azalmayı kısmen de olsa gidermekte ve zararı ödeyenlerin sigortalının can ve mal güvenliğini koruma yönünde özen göstermesini de sağlayarak, trafik kazası, iş kazası, yangın, hırsızlık gibi olayların meydana gelmesini önlemektedir. Sigorta şirketinin, rücu yoluyla ödettirme hakkının en üst sınırı sigortalısının veya hak sahiplerinin sigorta şirketinden isteyebileceği miktardır. Bu miktar ise sigorta şirketinin sigortalısının veya hak sahiplerinin uğradıkları gerçek zarardır (Kılıçoğlu, 2012:617).

III. SİGORTACILIKTA Kİ RÜCUEN TAZMİNAT İŞLEMLERİ

Sigorta işlemlerinin kendine özgü düzeni olması nedeni ile muhasebe işlemleri, diğer ticari işletmelerden farklıdır. Bu farklılıklar, sigorta şirketlerinin giderlerinin belirsizliği, nakit akış sırasının farklılığı, reasürans işlemleri, sovtaj ve rücu işlemlerinin yalnızca sigorta sektörüne has olmasından kaynaklanmaktadır (Dursun, 2016:53).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m.1401’de sigorta; “*sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi halinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmeler*” olarak tanımlanmıştır. Tanımdan yola çıkarak, değeri para ile ölçülebilen her şeyin sigorta kapsamında ele alınabileceği ve sigortanın bir risk transfer sistemi olduğu söylenebilir.

Sigortanın temel amacı, insanları ya da ekonomik varlıkları tehdit eden, öngörülmesine rağmen zamanı ve şiddeti belli olmayan risklere karşı sigortalıyı korumaktır (Çetin, 2014:3). Sigortanın hukuki bir işlem olması ve gelecekte ortaya çıkma ihtimali olan zararın güvence altına alınması sebebi ile bir sözleşme ile düzenlenmesi gerekmektedir (Yaslıdağ, 2017:60). Sigortalı ile sigorta şirketinin arasında düzenlenen bu sözleşmede tarafların yükümlülükleri açıkça belirlenmiştir. Sigortalının primleri tam ve zamanında ödeme, doğru ve tam beyan verme, riskin gerçekleşmesi durumunda en geç on beş işgünü içinde sigorta şirketine bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Sigorta şirketi ise poliçe düzenleme ve riskin gerçekleşmesi durumunda hasarı ödemekten sorumludur.

Sigorta sözleşmesi kapsamında ortaya çıkacak zarar (hasar bedeli), sigorta şirketi tarafından sigortalıya ödenmekte ancak söz konusu zararın (hasarın) oluşmasına neden olanın bir başka kişi olması halinde ise rücu işlemi ortaya çıkmaktadır. Sigorta şirketinin rücu talebi, zarara (hasara) sebep olan üçüncü kişiye ya da üçüncü kişinin sigorta şirketine olacak şekilde yapılmaktadır. Sigorta sözleşmeleri kapsamında rücu işlemleri mal ve sorumluluk sigortalarında geçerli olup, can sigortalarında uygulanması söz konusu olmamaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nda tazminatla ilgili davalardan doğan başlıca tazminat türleri;

- Karayolları taşıma sözleşmesinden doğan tazminat,
- Deniz taşımacılığında doğan tazminat,
- Şirketlerle ilgili tazminatlar,
- İtirazın İptali davasından doğan tazminat,
- Menfi Tespit davasından doğan tazminat,

şeklinde sıralanabilir (Ayboğa, 2003:156).

Bu tür tazminatlar; işletmenin olağan faaliyetlerinden kaynaklanmayan ve bu nedenle de sıklıkla ve sürekli olarak ortaya çıkması beklenmeyen (olağandışı-arızı nitelik taşıyan) işlem ve olaylardan kaynaklanmaktadır.

İşletmeler, Türk Ticaret Kanunu kapsamında açılan dava sonucuna göre, tazminat ödeyebilir veya elde edebilir (tahsil edebilir), ayrıca İtirazın İptali davasına göre veya Menfi Tespit davasına göre de %20 İcra İnkâr Tazminatı veya Kötü Niyet Tazminatı ödeyebilir veya elde edebilir (Ayboğa, 2003:156).

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu m.1472, "halefiyet" başlığı ile "*sigortacı, sigorta tazminatını ödemediğinde, hukuken sigortalının yerine geçer. Sigortalının, gerçekleşen zarardan dolayı sorumlulara karşı dava hakkı varsa bu hak, tazmin ettiği bedel kadar, sigortacıya intikal eder. Sorumlulara karşı bir dava veya takip başlatılmışsa, sigortacı, mahkemenin veya diğer tarafın onayı gerekmeksizin, halefiyet kuralı uyarınca, sigortalısına yaptığı ödemeyi ispat ederek, dava veya takibi kaldığı yerden devam ettirebilir*" şeklinde düzenlenmiştir. Halefiyet, hukuki anlamda, bir kişinin haklarının başka bir kişiye geçmesi olarak tanımlanmaktadır (Nomer, 1997:243). Bu durum temelde, sigorta şirketinin zarara (hasara) ait tazminatı ödemesi ile sigortalının yerine geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu noktada asıl amaç, sigorta şirketinin üstlendiği riskin tekrar transferini sağlamaktır. Aksi durumda yani, rücu hakkının olmadığı bir sigorta sisteminde, sigorta şirketinin üstlendiği riske ilişkin sigortalıdan alacağı primlerin daha yüksek olacağı düşünülmelidir.

Rücu hakkı, sigorta şirketlerine birtakım avantajlar sunarken bu durumun sigortalının da lehine sonuçlanacağı bir gerçektir. Sigorta şirketinin ödediği hasar tazminatı, üçüncü

kişiden ya da onun sigorta şirketinden talep etme hakkı, sigorta şirketinin tazminat giderlerinin azalmasını sağlayacaktır.

Tazminat giderleri azalan sigorta şirketinin, finansal tablolarında karlılık artacak, bu durum şirketin piyasa değerini arttırarak, halka açılımını kolaylaştıracaktır (Özkan, 2007:175). Finansal tablolarında olumlu değişim yaratan bu durum aynı zamanda sigorta şirketinin borç maliyetlerinin de düşmesine neden olacaktır.

Sigorta şirketinin tazminat giderlerinin düşmesi, sigortalıdan talep edilecek primlere de yansiyacak ve sigorta şirketinin sektörde rekabet avantajı sağlamasına yol açacaktır.

Mali yapısı güçlenen, rekabet avantajı sağlayan sigorta şirketinin toplam primleri içerisindeki hasar oranının azalması, daha uygun şartlarda reasürans anlaşması (sigorta şirketinin üstlendiği riskin tamamını ya da bir kısmını başka bir sigorta şirketine ya da bir reasürans şirketine devretmesi) yapmasına da fırsat yaratacaktır (Özkan, 2007:175).

IV. RÜCUEN TAZMİNAT İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Sigorta şirketleri, satışını yaptıkları poliçelere ilişkin prim gelirlerini ve tazminat ödemelerini ilgili sigorta branşında muhasebeleştirirler. Hayat sigortası ve hayat dışı branşlar için hesap planı sınıflandırılması ayrı olarak yapılmış olup, Tek Düzen Hesap Planı kapsamında 7 nolu hesaplar hayat dışı (elementer) sigorta branşları için düzenlenmiştir.

Hukuken doğmuş bir rücu alacağının gerçekleştiği dönemde muhasebeleştirilmeleri gerekmektedir. Bu açıdan bir rücu varlığının veya alacağının tahakkukunun yapılabilmesi için halefiyet hakkının kazanılmış olması, rücu tutarının kesin olarak belirlenebilir olması ve dönem sonu itibariyle tahsilatının gerçekleşmemiş olması gerekmektedir. Bu şartlar dışında rücu alacağının dava veya icra yoluyla takibi söz konusu olduğunda, rücu alacağı şüpheli alacak haline geleceği için Vergi Usul Kanunu uyarınca karşılık ayrılarak, gider olarak yazılması gerekmektedir.

Sigorta şirketlerinin rücu gelirleri, Banka ve Sigorta Muamele Vergisi (BSMV)'ne tabidir. Literatürde, sigorta şirketlerinin sovtaj (hasarlı sigortalı ürünün satışı) ve rücu işlemlerinde BSMV hesaplanıp hesaplanmayacağı konusundaki karışıklık 28.03.2014 yılında Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı'nın görüşü ile giderilmiştir. Buna göre, sigorta şirketleri elde ettikleri gelir üzerinden BSMV ödemekle mükellefler (Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, 2014).

Rücu işlemlerinin muhasebeleştirilmesi, sigorta şirketinin rücu ödemesi ile karşı karşıya kalması ve şirketin rücu tahsilatı yapması durumlarına ilişkin ayrı ayrı örneklendirilerek aşağıda açıklanmıştır.

IV.1. Sigorta Şirketinde Rücuen Tazminat Ödemesinin Muhasebeleştirilmesi

Sigorta şirketine rücu edilen ve şirket tarafından tazminat ödemesi yapılması gereken bir duruma ilişkin örnek uygulama aşağıda detaylandırmıştır:

Sigorta şirketinde kasko sigortası bulunan araç kazaya karıştığı ve sürücünün tam kurlu olduğu, diğer aracın sigorta şirketinin, şirkete rücuda bulunarak 50.000 TL tazminat talep ettiği, ilgili tutarın rücu eden sigorta şirketine banka aracılığı ile ödendiği varsayıldığında;

Sigorta şirketi kasko sigortasına ilişkin prim gelir ve giderlerini 717 Motorlu Kara Taşıtları Kasko hesabında izlemekte, alt hesaplarda ise teknik gelirler ve teknik giderler muhasebeleştirilmektedir.

717 MOTORLU KARA TAŞITLARI KASKO 717.02 Teknik Gider	50.000	
102 BANKALAR		50.000

Şekil 1. Şirketin Rücu Ödemesi Durumunda Yapılacak Yevmiye Kaydı

IV.2. Sigorta Şirketinde Rücuen Tazminat Tahsilatının Muhasebeleştirilmesi

Sigorta şirketinin rücu etmesi ve tazminat tutarının tahsil edilmesi durumuna ilişkin örnek bir uygulama ve ilgili muhasebe kayıtları aşağıda örneklendirilmiştir:

50.000 TL tazminat ödenen kaza yapmış araç için kaza yapan aracı sigorta eden sigorta şirketine rücu edildiği ve ilgili tutarın sigorta şirketinin banka hesabına yatırıldığı varsayılın;

Bu durumda sigorta şirketi için teknik gelir söz konusu olacaktır. Bu gelir üzerinden sigorta şirketi BSMV ödeyecektir. Yapılacak yevmiye kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

102 BANKALAR	50.000	
717 MOTORLU KARA TAŞITLARI KASKO 717.01 Teknik Gelir		47.500
360 ÖDENECEK VERGİ ve FONLAR 360.01 Gider Vergisi		2.500

Şekil 2. Şirketin Rücu Tahsilatına İlişkin Yapılacak Yevmiye Kaydı

Sigorta şirketi elde ettiği gelir üzerinden %5 oranında hesaplanan BSMV, takip eden ayın on beşinci gün akşamına kadar ilgili vergi dairesine ödenecektir.

360 ÖDENECEK VERGİ ve FONLAR 360.01 Gider Vergisi	2.500	
102 BANKALAR		2.500

Şekil 3. Şirketin Vergi Ödemesine İlişkin Yevmiye Kaydı

Sigorta şirketinin ilgili poliçeye ilişkin daha önce bir reasürans işlemi yapmış olması durumunda ise rücu ödemeleri veya rücu tahsilatları reasürörlere yansıtılacaktır. Bu durumda şirketin teknik giderleri veya teknik gelirleri reasürans anlaşması oranlarında değişecektir.

IV.3. Sigorta Şirketinde Reasürans Anlaşmalı Rücuen Tazminat Tahsilatının Muhasebeleştirilmesi

Sigorta şirketinin ilgili poliçeye ilişkin daha önceden bir reasürans anlaşması var ise sigorta şirketinin bu koşullarda rücuen tazminat tahsilatı yapması durumunda, söz konusu tahsilatın reasürörlerle paylaşımını da içeren örnek bir uygulama aşağıda yer almaktadır:

Sigorta şirketinin sigortaladığı 50.000 TL kasko bedelli aracın kaza yaptığı ve sigortalıya tazminatın ödendiği, kaza tespit tutanağında karşı tarafın kusur oranının %80 olarak belirlendiği, sigorta şirketinin poliçeyi düzenlediği tarihte reasürör payının %30 olduğu varsayımları altında; sigorta şirketi tazminat tutarını sigortalıya ödeyecek, karşı tarafın sigorta şirketinden rücu tahsilatı yapacak ve elde ettiği rücu gelirinin yüzde otuzunu reasüröre devredecektir. Bu durumda yapılacak yevmiye kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır.

717 MOTORLU KARA TAŞITLARI KASKO 717.02 Teknik Gider	50.000	
102 BANKALAR		50.000

Şekil 4. Sigorta Şirketinin Sigortalıya Ödediği Tazminata Ait Yevmiye Kaydı

Karşı tarafın da kusurlu olması sebebi ile toplam tazminat tutarının yüzde sekseni (50.000 x 0,80= 40.000), diğer sigorta şirketine rücu ettirilecek ve elde edilen gelir üzerinden yüzde beş oranında BSMV hesaplanacaktır:

120 SİGORTACILIK FAALİYETLERİNDEN ALACAKLAR	40.000	
717 MOTORLU KARA TAŞITLARI KASKO 717.01 Teknik Gelir		38.000
360 ÖDENECEK VERGİ ve FONLAR 360.01 Gider Vergisi		2.000

Şekil 5. Sigorta Şirketinin Rücu Ettirmesi Sonucu Yapılacak Yevmiye Kaydı

Rücu tahsilatı gerçekleştiğinde, sigortacılık faaliyetinden alacaklar hesabı kapatılacaktır:

102 BANKALAR	38.000	
120 SİGORTACILIK FAALİYETLERİNDEN ALACAKLAR		38.000

Şekil 6. Sigorta Şirketinin Reasürans Payı Düşülmüş Rücu Tahsilatına Ait Yevmiye Kaydı

Sigorta şirketi elde ettiği rücu gelirlerini, anlaşma kapsamında reasürans şirketine devre-decektir. Bu durumda sigorta şirketi elde ettiği 38.000 TL'lik gelirin yüzde otuzu olan 11.400 TL için tahakkuk ve ödeme kaydı yapacaktır:

717 MOTORLU KARA TAŞITLARI KASKO	11.400	
717.02 Teknik Gider		11.400
320 SİGORTACILIK FAALİYETİNDEN BORÇLAR		
320.07 Reasürans Şirketlerine Borçlar		

Şekil 7. Reasürans Şirkete Devire İlişkin Yevmiye Kaydı

Sigorta şirketinin, reasürans anlaşması kapsamında reasüröre ödeme yapması halinde:

320 SİGORTACILIK FAALİYETİNDEN BORÇLAR	11.400	
320.07 Reasürans Şirketlerine Borçlar		
102 BANKALAR		11.400

Şekil 8. Reasüröre Ödeme Yapılmasına Ait Yevmiye Kaydı

V. SONUÇ

Sigortalı ürünlere ilişkin hasarın-zararın somut olarak ortaya çıkması durumunda sigorta şirketinin sigortalısına hasar bedelini-tazminatı ödemesi ile beraber hukuki anlamda yer değiştirmeleri söz konusu olmaktadır. Bu durum, ticaret hukukunda halefiyet ilkesinin bir sonucu olarak rücu işlemini doğurmaktadır.

Sigorta şirketlerinin rücu tazminat tahsilatı yapmaları durumunda, giderlerinin azalması, karlılıklarının artması aynı zamanda bu durum şirketlerin finansal tablo rasyolarında iyileşme yaratmaktadır. Muhasebenin ihtiyatlılık ve dönemsellik kavramlarının gereği yapılan rücu işlemleri diğer taraftan sigortalının da prim yükünü hafifletmektedir.

“Sigorta Şirketlerinde Rücu Tazminat İşlemleri Ve Muhasebeleştirilmesi” adlı bu makede, mevzuat açısından incelenen rücu işlemlerine ilişkin, sigorta şirketlerine rücu edilen

ve şirket tarafından yapılan tazminat ödemeleri ve şirketin rücuen yaptığı tahsilatların muhasebe kayıtları Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan Sigortacılık Hesap Planı Çerçevesinde açıklanmıştır. Makalede ayrıca, sigorta sektörüne özgü olan sigorta şirketlerinin risk yönetimi için başvurduğu reasürans anlaşmaları kapsamında da rücu işlemleri ve nasıl muhasebeleştirileceği örneklerle aktarılmıştır.

Sigorta şirketlerinin, finans piyasaları içerisindeki payı ele alındığında etkin bir yatırımcı kurum olarak önemi ortaya çıkmaktadır. Ancak sigorta şirketlerinin diğer ticari işletmelerden farklı olan faaliyetleri sebebi ile muhasebe işlemleri ve bunların yasal düzenlemeleri de farklılık göstermektedir. Literatürde yaygın olarak rastlanmayan sigorta muhasebesi konusunda tüm bilgi kullanıcılarına yarar sağlaması açısından sigortacılıkta özel bir konu olan rücuen tazminat işlemlerinin muhasebeleştirilmesi Muhasebe-Hukuk İlişkileri Anabilim Dalı kapsamındaki bu makale ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Yararlanılan Kaynaklar

- Ayboğa, H. (2003). *Tazminat Muhasebesi*, İstanbul, Türkmen Yayınevi.
- Çakıcı, C. (2002). *Ansiklopedik Muhasebe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Beta Yayınevi.
- Çetin, M. (2014), *Sigorta Muhasebesi*, Edirne: Paradigma Akademi Yayınları.
- Dursun, G.D. (2016). Sigorta Şirketlerinde Sovtaj İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi, *İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 11(41).
- Genç, E. (2011). Rücu Kavramı ve Sayıştay Denetimi Kapsamında Rücu Müessesesi, *Mali Hukuk Dergisi*, 151(Ocak-Şubat).
- Güleç, S. (2002). *Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması*, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Kılıçoğlu, M. (2012). *Tazminat Esasları ve Hesaplama Yöntemleri*, Ankara, (3). Baskı, Bilge Yayınevi.
- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı. (2014). Görüş Yazısı, <https://tsb.org.tr/images/Documents/Sovtaj%20taslak.pdf> (Erişim tarihi: 03.03.2018)
- Nomer, H. (1997). Halefiyet ve Rücu Hakkı Arasındaki İlişki, Özellikle Sosyal Sigortalar İle Özel Sigortaların Rücu Hakları Bakımından Halefiyetin Rolü, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 3.
- Özkan, M. (1966). *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi*, İstanbul, Bilim Teknik Yayınevi.
- Özkan, T. (2007). *Tek Düzen Hesap Planı Sisteminde Sigorta Muhasebesi*, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı Yayınları.
- Öztürkler, C. (2003). *Ölüm ve Bedeni Zarar Hallerinde Maddi Zararın Hesaplanması Teknikleri*, Ankara, Seçkin Yayınları.
- Sekdur, M., Altun, M. (2001). *Mali Hukuk Ansiklopedisi*, Yaklaşım Yayınları.

Türk Hukuk Lügatı, (1991). Ankara, T.C. Başbakanlık Yayınevi.

Yaslıdağ, B. (2017). *Sigortacılık*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf> (Erişim tarihi: 03.03.2018)

Günay Deniz DURSUN – gunaydenizdursun@aydin.edu.tr

She has PhD of Accounting-Finance from Inonu University Social Science Institute. She is an Associate Professor at Istanbul Aydın University Faculty of Accounting and Financial Management. Her specific research field is accounting in the insurance sector.